

Hranila devojka tri sive sokole«, autorica polazi od rezultata istraživanja J. Barlèa (*Crkvene pjesme o. Nikole Krajačevića*, »Sveta Cecilija« IX/1915). Dok Barlè dopušta i mogućnost neispravnosti u Kuhačevu zapisu br. 1215 (JSNP IV) ili mijenjanje ritmičke osnove napjeva tijekom stoljeća, B. Ivančević upozorava na veliku razliku između trohejskih i daktilskih stopa u stihovima navedenih pjesama. Dopušta da je, »ukoliko povjerujemo« Krajačeviću uputi, nekad mogla postojati i kajkavska varijanta pjesme *Hranila devojka* (Kuhačevi zapisi br. 1212—1215, svi su sa štokavskog područja). Međutim, autorica se ne zadržava na činjenici da je za pjesmu s tekstom u trohejskim dvostrukim šestercima (tj. dvanaesticima) već sam Krajačević predložio melodiju (notu) pjesme u daktilskim (!) dvostrukim šestercima (*Hranila devojka* ...).

Rješenju ovog problema mogu pomoći noviji zapisi V. Žganca, koji u prikupljenoj građi iz Hrvatskog zagorja pokazuju da se nekim tekstovima s daktilskim dvostrukim šestercima pri pjevanju naglasak mijenja i da umjesto daktilskih nastaju trohejske stope, npr.: *Míla jé dragóga /v tábor ótpravljala* (*Narodne popijevke Hrvatskog zagorja*, Zagreb 1950, str. 101—102, br. 150 e). Možemo, dakle, s razlogom smatrati da je Krajačevićeva uputa — koja na prvi pogled stvara zabunu — vodila računa o mijenjanju daktilskih stopa u trohejske, pa prema tome akcentuiranje *Hráníla devójka/ trí sivé sokóle* pri pjevanju u kajkavskim krajevima nipošto ne mora biti samo natezanje na Prokrustovu postelju, kako je to zapisala B. Ivančević. Ova Krajačevićeva uputa može, dapače, poslužiti kao podatak koji upućuje na zaključivanje da je izneseno mijenjanje akcenata pri pjevanju u kajkavskim krajevima postojalo i u XVII stoljeću.

Lajos Kiss objavljuje *Dve kraljičke iz Bačke*, zapise dviju pjesama (tekstova i melodija) iz proljetnog običaja kraljica (ljelja) iz Bačkog Monoštra i jedne iz Katymára (40 km sjeveroistočno od Monoštra u Mađarskoj). Uspoređuje tekstove vlastitih zapisa iz 1960. i 1968. g. sa zapisima tekstova Vuka St. Karadžića i komentira muzičke strukture objavljenih melodija tih pjesama.

Jerko Bezić

TRADITIONES, Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje, S sodelovanjem Milka Matičetova in Valensa Voduška uredil Niko Kuret, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1972, 228 str.

Minulo je četvrt stoljeća od osnivanja Komisije za slovensko narodopisje, iz koje je uskoro zatim nastao Inštitut za slovensko narodopisje. Tu su obljetnicu naši slovenski kolege obilježili izlaskom prvog broja zbornika »Traditiones«. Uz neke značajne goste, ovaj zbornik su uglavnom uredili suradnici Instituta. Dodajmo i to da je 1972. u Institut uključen i dotadašnji Glasbeno narodopisni inštitut, pa je tako sastav Instituta obogaćen još jednom sekcijom. (Sad postoje tri sekcije: 1. za usmenu književnost, 2. za običaje i igre i 3. za narodnu glazbu, pjesme i plesove.)

Prije rasprava uvrstio je redaktor zbornika mali kuriozitet — izvještaj Matije Murka o čehoslovačkoj izložbi iz 1895: točnije, to je onaj dio izvještaja

koji govori o Murkovoju koncepciji slovenske etnografije. Ovaj Murkov nacrt još je uvijek svježeg duha, tako da i današnjem istraživaču može poslužiti kao koristan podsjetnik.

Vilko Novak donosi nekoliko slovenskih prijevoda njemački pisanih članaka Emila Korytka o slovenskoj narodnoj tradiciji. Članke tog poljskog patriota, koji je jedno vrijeme živio u Ljubljani i pripadao Prešernovu krugu, objavljuje ljubljanski »Illyrisches Blatt« i praški »Ost und West«. Članci su dopunjeni iscrpnim komentarima i razjašnjenjima V. Novaka, koji objavljuje i neštampanu verziju Korytkova rukopisa, tako da dobivamo punu sliku programa rada ovog rano preminulog istraživača i prijatelja slovenskog naroda. Njegove naročite zasluge pripadaju istraživanju usmene poezije.

Slijedeći prilog, Milka Matičetova, bavi se jednim fenomenom nebeske onomastike. U Podjuni u Koruškoj autor je naišao na ime »Škopnjekovo gnezdo« i na vjerovanje u »škopnjake«. Autor donosi rane tragove tradicije o tom mitskom biću, koje u obliku zapaljena snopa slame prelijeće nebom. Matičetov se upušta u lingvističku potragu za porijeklom imena ovog nebeskog tijela, koje se, po svemu sudeći, kreće nad cijelom Evropom. Autor spominje i neke tipološke varijante, koje mogu biti i slučajne (kod dalekih Korjaka, ili rusko »utinoje gnjezdo«). Astralni svijet još je uvijek slabo istraženo područje etnologije, no citirani primjeri iz Koruške govore nam da ova »nekršćanska« imena još postoje u narodnoj svijesti.

Helena Ložar-Podlogar javlja se s opširnom radnjom o novogodišnjim bohinjskim maskama (»bohinjske šeme«). Ovo je tematski zaokružena radnja, jer su novogodišnje maske u Sloveniji poznate samo u gornjem dijelu Bohinjske doline. Vidimo da su maske (»otepci« i »koledniki«) i njihovo ponašanje različiti u tih nekoliko susjednih lokaliteta. Bohinjske šeme su, kako kaže vrstan poznavalac maski N. Kuret, »res edini očitni ostatak starih zimskih obrednih obhoda med Slovenci«. Ovaj stari običaj nije ni ranije promakao oku etnologa, tako da se Ložarevoj pružila prilika da prati taj običaj i uspoređuje ga s prijašnjim podacima. Šteta je što su članku priloženi samo stariji foto-dokumenti. Radnja obuhvaća i usporedbe sa srodnim novogodišnjim običajima u svijetu. Na strani 89. nalazimo i shematičan prikaz lokaliteta u kojima se pojavljaju analogni likovi u širem slovenskom susjedstvu.

Opći pregled slovenskih obrednih ophoda daje Niko Kuret. On donosi rezime svoga dugogodišnjeg bavljenja ovim granom narodnih običaja. Prikazuje likove ophodara, njihovu djelatnost, stil i figure, pjesme i smisao običaja. Prema karakteru svrstao je ophode u ove grupe: grupa ophodara manističko-animističkoga karaktera (spomenimo i značajne primjere: zimski ophodi, sv. Nikola, polaženik, sv. Lucija). Iduća grupa pokazuje značajke vegetacijskog kulta (zeleni Juraj, krijesnice, ladarice itd.). Ophodima pripadaju i oni nabožnog karaktera (koledanje na Sv. tri kralja, o Svijećnici, jurjevanje, blagoslov konja). Zadnji odjeljak čine povorke-procesije (na cvjetnu nedjelju, razna proštenja). Esencijalni je dio ovog pregleda kalendar obrednih ophoda u Slovenaca.

Omanji prilog Vitomila Belaja razmatranje je o pogrebu sa saonicama u Koruškoj. To je pokušaj interpretacije davnog običaja što ga je autor članka pronašao u putopisu J. H. G. Schlegela iz 18. st. Belaj smatra da je taj rasprostranjeni običaj stigao u Sloveniju posredstvom jedne od slavenskih grupa u vrijeme seobe naroda. Pod naslovom *So pesmi okrogle...* Zmaga Kumer

obogaćuje Zbornik prilogom s područja usmene književnosti. Autoričinu pažnju privukle su poskočice, ta kratka i britka tvorevina narodnog duha. Z. Kumer raspravlja u uvodu o prikladnosti slovenskog termina »poskočnica«, zatim govori o funkciji tih katrena koje narod improvizira i uspoređuje ih s njemačkim poskočicama («Schnadahüpfli»). Zaključuje da je spomenuta poskočica zajedničko tradicijsko dobro alpskog područja (dakle alpska poskočica) i da vjerojatno nema veze sa sličnim tvorevinama drugih naroda.

Mirko Ramovš obrađuje poznati »potrkan ples«. Autor istražuje forme i porijeklo tog plesa.

U analizi kurentovih zvona Bruno Ravnikar donosi prikaz frekvencije tona, mjerene na 240 zvona.

Vrlo je zanimljiv prilog u zborniku »Traditiones« i članak Sergija Vilfana o seoskoj komuni Črnotiče (Slovensko primorje). Kao izvor za ovu etnološko — pravnu i sociološku raspravu poslužile su autoru administrativne knjige komune s kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća. Interpretaciju povijesnih podataka o samoupravi sela, običajima i materijalnoj kulturi pozdravit će svaki etnolog u želji da takvih priloga bude što više u u našoj stručnoj literaturi. »Traditiones« donosi i građu. U tom dijelu objavljuje Anton Cevc prikupljenu građu o *mesopušnim* običajima i maskama s podnožja Krvavca (Kamniške Alpe). Iskazi kazivača sežu pedeset godina unatrag, jer je običaj danas napušten — no ne sasvim. Danas su nosioci tih nekad bogatih karnevalskih pojava — djeca. Građa je zanimljiva i čeka svoju obradu.

Ni prekogranični Slovenci nisu zaboravljeni. Prilog Pavla Zablatnika kratko je istraživanje o narodnoj medicini u Koruških Slovenaca. Milko Matičetov dodaje i svoj zapis s područja narodne medicine iz Bile (Rezija, Italija). Pavle Merku je među Slovencima u Italiji (u Karnajskoj i Nadiškoj dolini) skupio i objavio sedam legendarnih priča o tome »kako su Bog i sveti Petar išli po svijetu«. Zanimljiva je i uvodna riječ o nosiocima toga kazivanja.

Ponovo nailazimo na prilog Nika Kureta, ovaj put kao člana istraživačke ekipe koja je u veljači 1971. istraživala slovensku manjinsku grupu u Mađarskoj (u Porablju). U pet sela sabrao je podatke o današnjem održavanju običaja.

Kao svaki dobro opremljen časopis, »Traditiones« donosi kroniku, a i bibliografiju radova slovenskih etnologa objavljenih na stranim jezicima, i sitnije zapise. Prikazi će, zbog pomanjkanja prostora, biti objavljeni tek u idućem svesku. Raznovrsnosti ovog časopisa pridonose i mali prilozi: prošireni aforizmi ili onaj zapis Nika Kureta koje je nastao kao odgovor na izazov sedme sile. Novinar Liška se, naime, sjetio da opomene etnografe i upozori ih na suvremene običaje (npr. 8. mart) koji nezapaženo prolaze i mijenjaju se. Odgovor N. Kureta glasi Sodobnosti se nikakor ne odpevuđujemo! Toj se rečenici i mi pridružujemo.

Nives Ritig-Beljak